

Fayl formatlari va raqamli gigiyena: shpargalka

«Formatlar atlası» video seriyasining asosiy xulosalari bir sahifada: 10 ta himoya qoidasi, qaysi format qanchalik xavfli va har bir qismdan eng muhim fikrlar.

10 ta raqamli gigiyena qoidasi

- Fayl kengaytmalarini ko'rinadigan qiling**
Windows'da: File Explorer → Ko'rinish → Fayl nomi kengaytmalari. Aks holda «hisobot.pdf.exe» dasturi «hisobot.pdf» bo'lib ko'rinadi.
- Himoyalangan rejimni o'chirmang**
Protected View yoqiq qolsin; «Enable Editing» tugmasini faqat ishongan manbadan kelgan faylda bosing.
- Makrolarni yoqmang**
Internetdan kelgan faylda «Unblock» qo'ymang: Windows'dagi Office bunday fayllarda makroni sukut bo'yicha bloklaydi.
- Kutilmagan faylni boshqa kanal orqali tasdiqlang**
«Tashkilot» nomidan kelgan kutilmagan faylni telefon qilib yoki rasmiy saytga o'zingiz kirib tekshiring.
- Maxfiy faylni onlayn tekshiruvga yuklamang**
Shubhali faylni virus tekshiruvidan o'tkazing, lekin maxfiy hujjat yoki bemor ma'lumotini onlayn xizmatga (masalan, VirusTotal) yuklamang.
- Noma'lum faylni alohida muhitda oching**
Windows Sandbox yoki virtual mashina asosiy tizimingizga tegmaydi.
- Tizim va dasturlarni yangilab turing**
Tizim, brauzer, PDF ko'rgich va Office: yamoq chiqqan bo'lsa ham, yangilanmagan tizim zaif qoladi.
- Parolli arxivga ehtiyot bo'ling**
Parol xatning o'zida kelsa, bu shubhali belgi.
- Dasturni faqat rasmiy manbadan yuklang**
Rasmiy do'kon yoki rasmiy sayt; yuklangan faylning hash qiymati yoki imzosini solishtiring.
- Ikki bosqichli himoyani yoqing**
Iloji bo'lsa, phishingga chidamli usulni tanlang. Microsoft tadqiqotiga ko'ra, ikki bosqichli tasdiqlash hisob buzilish xavfini taxminan 99% ga kamaytiradi.

Format → xavf darajasi

Muallifning shaxsiy baholashi, rasmiy reyting emas; hujjatlarga tayanadi.

Format	Xavf darajasi	Nima qilish kerak
.txt .md	past	Oddiy matn; nomi «fayl.txt.exe» emasligini tekshiring.
.jpg .png .webp .mp4 .mp3	past	Rasm va media o'qiydigan kutubxonalarda zaifliklar bo'lgan (WebP, CVE-2023-4863): yangilanib turing.
.csv	o'rta-past	Excel'da formula sifatida ishlashi mumkin (OWASP); tashqaridan kelganini muharrirda oching.
.doc .docx .xls .xlsx .ppt .pptx	o'rta-past	Himoyalangan ko'rinishda (Protected View) oching; «Enable Editing» talabiga ishonmang.
.pdf	o'rta	Himoyalangan rejimda (Protected View / Enhanced Security) oching; havola va «kiring» so'roviga ehtiyot bo'ling.
.ipa · TestFlight · EU do'konlari	o'rta	Apple tekshiruvi bor, lekin rasmiy App Store'dan xavfsizroq emas.
.html .htm .svg (ilova)	o'rta-yuqori	Soxta login sahifasi bo'lishi mumkin; manzilni tekshiring.
.zip .rar .iso .img (ayniqsa parolli)	yuqori / o'rta	Ichida bajariladigan fayl yashirinishi mumkin; avval ichini ko'ring.
.docm .xlsm .pptm	yuqori	Makro; Windows'dagi Office'da internetdan kelganda sukut bo'yicha bloklanadi; «Unblock» qilmang.
.exe .msi .bat .ps1 .vbs .js .scr .lnk	yuqori	Ishga tushirilganda to'liq huquq bilan bajariladi.
.apk (Play'dan tashqarida)	yuqori	Play'dan tashqaridan o'rnatish (sideloading): manba, imzo va ruxsatlarni tekshiring.

Seriyaning 4 qismi: qisqa xulosa

1-QISM

Matn va ma'lumot

- Matn va ma'lumot formatlari (Markdown, CSV, JSON, Python) sun'iy intellekt uchun eng qulay: oddiy, qisqa, aniq.
- Bir xil 30 qatorli jadval: toza matnda 525 token, Word (docx) faylining ichki XML'ida 9 493 token, ya'ni taxminan 18 baravar ko'p.
- Qoida: ishchi fayl oddiy matn, topshiriladigan fayl chiroyli.
- CSV katagi =, +, - yoki @ bilan boshlansa, Excel uni formula deb o'qiydi (OWASP: CSV in'ektsiyasi).
- Skriptni (.bat, .ps1, .js, .vbs, .py) o'qish xavfsiz, notanish odamdan kelganini ishga tushirish xavfli.

2-QISM

Hujjat va ofis

- Word, Excel va PDF odamga chiroyli, mashinaga murakkab: .docx aslida ZIP arxiv ichidagi XML.
- Sun'iy intellektga berishdan oldin matn yoki Markdown'ga aylantiring: bepul lokal vositalar MarkItDown (Microsoft), Docling (IBM), Pandoc.
- Tayyor vosita ham xato qiladi (ikki ustunli PDF aralashib ketdi): natijani doim ko'zdan kechiring.
- Bemorning ismi, ID raqami, tashxisi bor hujjatni onlayn konverterga ham, umumiy chatga ham yuklamang: lokal vosita yoki avval to'liq anonimlash.
- «Tashkilot» nomidan kelgan PDF: kutilmagan jo'natuvchi, shoshiltirish, «kiring» havolasi, QR kod — boshqa kanal orqali tasdiqlang.

3-QISM

Rasm, ovoz va video

- Claude rasmni 28x28 piksellik bloklarga bo'lib sanaydi: 1000x1000 rasm 1 296 token; 4K rasm yuqori aniqlik rejimida 4 784 token, standart rejimda 1 560 token.
- Matn bor bo'lsa matn bering, jadvalni skrinshot qilmang; rasmni kerak bo'lmasa kichraytiring.
- iPhone (HEIC) rasmini JPEG yoki PNG'ga o'tkazing; animatsion GIF'dan Claude faqat birinchi kadrlarni oladi.
- MP4 bu konteyner: ichidagi kodek har xil, shuning uchun bir xil fayl hamma joyda ochilmaydi.
- Audio va video uchun avval transkripsiya yoki kadrlar; limitlar tez o'zgaradi, o'z modelingiz hujjatini tekshiring.

4-QISM

Kiber xavfsizlik

- Xavf format nomida emas, uning ichida va uni qanday ochishingizda: hatto rasm ham xavfli bo'lishi mumkin.
- Aldov usuli: «hisobot.pdf.exe». Windows kengaytmani yashirsa, faqat «hisobot.pdf» ko'rinadi.
- Telefonda eng katta xavf: Play'dan tashqaridan o'rnatish. Manba, dasturchi va ruxsatlarni tekshiring.
- Paket va VS Code kengaytmalari: nomni harfma-harf tekshiring, nashriyotchi va o'rnatishlar soniga qarang; noma'lum papkani Restricted Mode'da oching.
- Shubhali faylni lokal tekshiring (hash, Defender, Sandbox); onlayn xizmatga maxfiy faylni yuklamang.

Asosiy xulosa: format emas, odat va tekshiruv tartibi himoya qiladi. Ochishdan oldin to'xtang, manbani tekshiring, yangilanib turing, maxfiy ma'lumotni yuklamang.

Ma'lumot 2026–yil oktabr holatiga. Token o'lchovlari OpenAI tokenizeri (o200k) va Claude hujjati bo'yicha; boshqa modellarda raqamlar farq qiladi. Tasdiqlanmagan ma'lumotlar kiritilmagan. Seriya muallifi: shifokor.